

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

III. Quomodo in iecore humores quatuor gignantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

*Quatuor tem-
perationum
genera.*

Inde etiam est, vt non eadem sit corporum om-
nium temperatio & natura: sed quatuor planè
existât illorû genera, qua horû humorû quopiam
in corpore ceteris dominante, aut cholericâ, aut
sanguinea, aut phlegmaticâ, melâcholiâ nomi-
nâtur. Quod si vnus solum aut alter esset humor,
vnum aut alterum esset temperationis genus.

*Quatuor ex-
crementorum
genera.*

Inde quatuor excrementorum genera. Quorum
quodâ sunt prorsus terrea, vt feces, quæ per anum
mittuntur: alia humida & aquea, vt vrina, sudor,
spitus: alia aërea, vt vapores, qui ex sanguine ac
membra exhalant: quedam demum flaua, biliosa
& cholericâ, vt mucus, qui purgatur naribus.

Id verò in sanguine, qui aperta vena mittitur,
planius animaduertas. Nam vbi quieuerit, frigi-
diorque fuerit factus, hos omnes in eo separatos
humores aperte perspicies. Et si ad medicamentorum
vires atq. operationes cogitationem conuer-
teris, quædam videbis esse, quæ, quouis tempore
fumantur, pituitam purgent; alia, quæ flauam bi-
lem, alia, quæ atrâ, etli vniⁿ inflixeris, effluet tibi
sanguis. Deniq. de tota animalium vita & conser-
uatione ita postsumus ratiocinari. Animalium vi-
ta, nutritio, & conseruatio opus habet sanguine;

*Quatuor hu-
morum neces-
sitas.*

quoniam is calidus est & humidus, optimumque
vita subiectum & alimētum. Sed quoniam à per-
multis causis perpetuò siccaantur eorum corpora,
& interdum fit, vt externo deficiente alimēto, ex
longiorique inedia non adsit ea sanguinis copia,
quam adesse oporteret: quo melius animalium
vitæ prospiceretur, debuit aliquid aliud prouide-
re natura, quo & eorum membra sæpè humecta-
rentur, & vbi opus esset, sanguinis defectus tan-
tisper superetur. Hocq. est pituita, eam ob causam
dispersa per omnia membra. Opus quoq. fuit
acri quopiam & acido humore, qualis est atra bi-
lis; vt eo quasi stimulo excitaretur appetitio cibi.
Hæc enim acidorum & acrimæ vis & facultas est.
Postremò opus fuit cholera, quæ tum alimēti per
omnes partes distributionem, tum excremento-
rum inuulium, immò noxiarum expulsionem iu-
uaret. Sic quatuor hæc humoribus, sanguine, pi-
uita, & duplici bili, constituta sunt optimè cor-
pora nostra.

*CVR ATRAM BILEM HYPPOC-
rates aquam interdum appellauit.*

CAPVT III.

AT quidpiam est apud Hippocratem,
quod difficultatem parit. Is enim in li-
bro quidem de hominis natura hos ip-
sos humores cōmemorauit. Sed in lib.
de genitura, & in 4. de morbis non itè: verù san-
guinem, bilem, aquam, & pituitam. Aquæ nomine
atram bilem & humorem melâcholicum signifi-
carum fuisse; nō solum ex eo manifestū est, quod
aqua elementum est, nō humor, nec corpus mi-
stū, neque atra bilis alibi nominata potuit illis in
locis prætermitti. Verum etiam ex eo, quod in illo
ipso lib. 4. de morbis proprios illorû humorû fō-
tes indicans; Sanguini, inquit, fons est cor, pituitæ
caput, aquæ splen, bili locus folliculi in iecore: Et
rursum post exponens quomodo hic ipse humor
gignatur & purgetur, eum ad splenem trahi & in-
de purgari tradit. Splenem autem certum est atra

A bilis fontem & sedem esse. Ac demum post hæc
omnia humorem hunc grauisimum omnium esse
affirmat alijque omnibus subfidere. Quod item
certum est melâcholiâ proprium esse.

At quid causæ fuit, cur humorem hunc sapien-
tissimus medicus aquam appellaret? Neque enim
si humores cum elementis compares, aquæ respō-
det melâcholiâ, sed terræ; aquæ autem pituita.
Quod tum ipse intellexit, tum post eum in Timeo
confirmauit Plato.

Ingenue fateor me nil habere, quod planè saris-
faciat. Hippocratem tamen video, dum horû hu-
morum generatione persequitur, reliquos existi-
masse, tum ex cibo, tum ex potu gigni atq. ad pro-
prias cuiusq. sedes trahi: melâcholiâ autem ex so-
lo potu. Sic enim habet; Astero autem, vbi homò
bibit amplius, & corpus & splenem aquam in se-
ipsa trahere ex ventriculo; & que sequuntur. Pro-
pterea melâcholicum humorem aquam appel-
lauit. Tum quod potus generalis præsertim & ani-
malibus omnibus cōmunis, est aqua. Tum quod
ex multa aquæ potu splenicis obseruauit infesta-
ri magnopere, quasi ipsa melâcholiâ sit aqua; aut
certè hac materia & substantia plurimum augea-
tur. Humorem hunc quoque affirmauit nequa-
quam per supernas regiones purgari; sed per in-
fernas, ventrem & vetricam: perinde ac si aqua
quædam sit. Splenici namque omnes & melâ-
cholici plurimo abundant sero: Et quartanarij co-
piofissimè sudant & meuiūt. Frigidus enim est hu-
mor melâcholiâ; lienisque, iecoris, ventriculi &
vicinarum partium calorem exoluit. Quare in li-
bro de internis affectibus, & libro de externis, lie-
nosos præcipit idem ipse Hippocrates per vetricam
purgari. Carterum Aristoteles an non & ipse
serosum humorem aquam nominauit in 7. lib. de
animalium historia ca. 9. cum in fœminatam par-
tu aquam dixit subter vitem fusam ruptis mem-
branis effluere? Et in problemate 5. sect. 9. lienosis
scripsit sanguinem morbosum & aquosum fieri:
lieniscilicet vitio, qui melâcholicum humorem
cum sanguine permiscet; cùmque impunior sit,
minus benè coquitur: Vnde aquosus sit, serosus,
& fluens.

*QVO MODO IN IECORE
humores quatuor gignantur.*

CAPVT IIII.

EAm vt quatuor hosce humores certum
sit quatuor illis præcipuis; quas dixi, se-
dibus contineri: de prima tamen eo-
rum origine, & vt ita dicam, scaturigi-
ne, non item fortasse continet.

Quosdam in 2. lib. de naturalibus facultatibus
cap. 8. memorat Galenus existimasse eos omnes
nō in corporibus nostris primùm nasci, sed aper-
tos in cibis præexistisse. Non enim cogitarunt,
mel senibus ac frigidioribus naturis in sanguinem
mutari, iuuenibus ac calidioribus in flauam bi-
lem. Neque in eodem cibi genere ita euenire pos-
se, nisi intra copora nostra humores illi progri-
gnantur. Nam si cibus in seipso humores conti-
neret, eodem semper, & in omnibus corporibus,
& eodem modo procrearet.

Si igitur ex cibo intra corpus alterato gignuntur
omnes,

omnes, Hypocrates in eodē paulo ante memorato lib. 4. de morbis apertis verbis in vētriculo eos produci tradidit, in dēq. ad propria domicilia deituri, ad cor, ad caput, ad lienē, iecorūq. vetricam. Quæ sentētia primum quidē & remotum humorum omnium principium nobis proponit: at nō item proximum, in quo singuli vltimō fecernantur, vt ad propria loca mittantur. Et si namque Galenus quoque in com. 39. in secundum prognosticon porraceam quoq. bilem scripserit eo in loco persapē gigni, propter quorundam esculentorum cruditatem. Id tamen accidentarium est & præter naturam, non naturale & consuetum. In ventre enim ex cibo & potu gignitur chylus, rudis adhuc & communis massa, quæ tota ad iecur trāmittitur: & humores quidem omnes continet, sed permixtos & confusos, necdum separatos & distinctos, potestate inquam magis, quā actū. Nec aliam ob causam hi dici possunt habere ortum ex ventre, nisi quod ea pars omnibus illis gignendis materiam suppediter. At non hoc quarimus nunc, sed eam partem, in qua ipsi fecernantur, vt per totum corpus scaturiant.

Non defuerunt, qui hanc esse cor affirmarent, Aristotelis scilicet verbis illis permoti, quibus hoc membrum sanguinis principium esse decreuit. Eandem enim, in quibus illi, reliquorum quoque originem esse oportet. Nam si sanguis gignatur in corde, tunc gignitur cūm à cæteris separatur: at dum is separatur à cæteris, illi quoque à sanguine fecernuntur. Et in omni prorsus coctione excrementa quæpiam extare necesse est: suntque veluti sanguinis excrementa humores reliqui eo ipso in loco à meliori substantia separati.

Ceterum neque Aristoteles ita sensit; neque verē quiquam pronuntiauerit. Sed iecur humorum omnium fontē esse, atq. in hoc potissimum viscere illos separari affirmare omnino oportet. Si quidem manifestum est vniuersam chyli substantiam per mesenterij venas ex vētre attractam à iecore, in eo membro rursūm confici, antequam perueniat ad cor. Et vefica, quæ propterea illi adligata est, flauam bilem suscipi, perque venas ad lienem spectantes alteram bilem, quæ atra est & fæculenta magis, eō transmitti, ac sanguinem vena caua excipi & ad cor partēsq. omnes corporis mitti. In corde autem præter venas & arterias, quæ sanguinem continent, nulli sunt meatus, quibus humores cæteri suscipiantur & ad sedes proprias deducantur. Neque tanta est illius membri capacitas, vt vniuersam alimenti massam capere possit & coquere: Et si ita fieri oporteret, nihil esset opus eam primum ad iecur deduci. Huc enim deducta nonne à calido viscere, quod in nutrimenti administratione plurimum sanē potest, alterabitur, mutabitur, & magis quam antea perficeretur? Sanē cūm tenuissimæ sint & angustissimæ omnes ex venæ, quæ per illud viscus copiosissime dispersæ sunt, vt alimentum hauriant & ad cauam deducant; non faciliē nec statim potest crassior succus eas peruadere. Dūmque diū & multum moratur, nec in vlla cauitate totus simul collectus (difficilior namque coctio esset) sed vbique per totam iecoris substantiam in venis vbique sparsis, quæ cauitatis & sinus loco sunt, distributus, melius multo ab ea coquitur atque in sanguinis speciem illius membri perfimilem mutatur, qui maiores alias mox subeat venas. Quippè hoc agit

Consuetudo.

g. opinio.

Consuetudo, veraque opinio.

Cur in iecore non vna cauitas.

circā alimentum vna quæque particula, vt illud quāmaximē potest sibi simile faciat: hocque est coctio, imperfecta & inchoata quædam assimilatio.

Idcirco venarum, quæ per iecoris substantiam distribuuntur, longē tenuior est tunica, quā earum, quæ per reliquum corpus extenduntur: ne virtus substantiæ iecoris, qua contentus in venis succus elaboratur, earum crassitudine retunderetur: præsertim cūm nulli patendi periculo essent exposita. Venæque illæ angustissimæ sunt: vt cūm difficilis esset transitus, diutius in iecore moraretur sanguis, accuratiusque coqueretur.

Vnde intelligas, non in venis, vt apud Galenum in 6. lib. de Hippocratis & Platonis decretis c. 8. dixerunt aliqui, sed in ipsa iecinotis substantia, vt in 4. de vfu partium libro cap. 12. & 15. ille ipse ratiocinatur, vim gignendi sanguinis esse; venasque genitū potius suscipere ac distribuere. Sanē chylus cernitur albus, ventriculo similis; semen albū, quia testium substantia alba; lac album, quippe in mammis genitum. Nihil enim aliud coctio, quā eius, quod coquitur, in coquentis naturam mutatio. At sanguinis & venarum natura & color dissimilis. Venæ namque exangues sunt & albæ. At iecoris & sanguinis planē perfimilis. Et si arteriæ distribuendi solū, non gignendi spiritus vim habent; quid scēus sentiamus de venis. Præcedit igitur præparatio quædam in venis: nam & in cæteris coctionibus ita fit, & in spermaticis vasis præparatur semen: sed in propria partis substantia perficitur actio. Aristoteles autem in cap. 2. lib. 4. de partibus, cūm de bili flaua loqueretur, eam apertè dixit esse iecinotis excrementum: neque cordi humorem huiusmodi vllum appropinquare posse, quoniam membrum illud affectum nullum patitur violentum, sed purum dumtaxat & syncerum sanguinem, ex quo spiritus & visceris illius motus fieri debent. Quem sanē motum humores reliqui impedirent magnoperè, & acerbitate sua atque impuritate innatum illius membri calorem nimium omnino confunderent. Quam ob causam præter primam ventriculi coctionem, qua crassior materia separatur, alteram fieri oportet in iecore, vt ad cor substantia purior perueniat. Itaque idem ipse Philosophus in ca. 7. lib. 3. eiusdem operis cor & iecur, inquit, animalibus omnibus necessaria sunt: alterum propter caloris originem (locum enim adesse aliquem quasi lares focūmque oportet, quo naturæ fomites & primordia ignis natiui contineantur & seruentur) alterum, iecur inquam, cibi coquendi gratia. At vbi est coctio, ibi necesse est aliqua excrementa fecerni atque inutem ab vtiliori materia separari. Quare vt in prima ventriculi coctione faeces velut crassiora & noxia prorsus excrementa fecernuntur, intestinisque crassioribus excepte purgantur: sic in iecoris altera à meliori sanguinis substantia separatur ea, quæ minus bona & vtilis est: sanguinēque retento pituita & bilis vtraque ad alia amandantur loca. Quo autem intellectu pluribus alijs in locis affirmauerit idem ipse Philosophus, cor sanguinis principium esse, alter ab hoc liber exponet.

Nunc vtriusq. huius propositæ separationis per aptum exemplum fuerit vini ex vuis expressio. Quemadmodum enim ex vuis primum exprimitur mustū, racemis, corticibus & acinis, crassiori

Cur iecoris vena tenuior, et angustior.

Venis gignendi sanguinis.

Excrementum vni secretum.

Aptum separationis humorum exemplum.

materia, reparatis: tùm verò dum recens mustum expressum abinnato calore coquitur & purgatur, quæ prius erant confusæ, substantiæ quatuor discernuntur. Quarum vna vetè vinum purum est & defœcatum: altera velut illius flos: tertia spuma: quarta sedimentum & fœx. Ita prorsus in animalium sanguineorum corporibus euenit. Cibo namque ac potu deuorato, quorum uterque vt est ex elementis compositus, sic plurima partium ac substantiarum diuersitate constat; ex tota hac primùm massa chylos ceu mustum actione caloris in ventre coquentis exprimitur, crassissimis reiectis fœcibus. Tùm in iecore separantur ex chylo humores quatuor: sanguis, velut optimùm animalium vinum: Flaua bilis, vt flos vini: pituita, quasi spuma: atra demum bilis, tanquam sedimentum & fœx.

Omnes simul separari.

Totam verò separationem hanc ne quis existimet ordine quodam certo & constituto fieri, quo pituita primùm gignatur, quæ minùs est cocta; deinde sanguis, maioris caloris opera; tum bilis utraque; calefactione scilicet procedente. Non enim ideo pituita dicitur esse velut incoctus sanguis, quòd ex eadem impensius cocta fieri sanguis debeat, alijsque subinde humores (nam vnus esset in nobis humor diuersis vocibus formisue mutatis, totùsque chylus in pituitam primùm, deinde in sanguinem verteret) sed simul & eodem tempore separatio hæc vniuersa perficitur, partim actione virtutis caloris coquentis, partim attractione membrorum. Caloris enim proprium est ea congregare, quæ naturæ eiusdem sunt, illaque separare, quæ diuersam habent substantiam. Quare in vniuersum chylum æqualiter is incumbens quatuor illius diuersas partes separat: frigidam vnã, humidam & crudam; alteram calidam, siccam & tenuem; tertiam temperatam magis; quartam frigidam, siccam & terream. Dumque ex intestinis mesenterij venæ vtilem materiam trahunt ad iecur, noxiam & fœculentam relinquunt. Et cum ex iecore sanguinem velut chyli temperatam portionem vena cava, vesica flauam bilem, calidam & tenuem partem; lien atram, frigidam & terream; ac demùm pituitam, frigidam & crudam caput velut cucurbita incumbens corpori, vt Hippocrates loquebatur, nimirum has omnes substantias separant. Quare cum & actio caloris coquentis cibum vnica sit & simplex, & illarum omnium partium attractio simul & eodem tempore fiat, simul item & eodem tempore horum omnium humorum generatio & separatio perficitur. Sed optima substantiæ pars dum iecore continetur, propria illius membri virtute rubescit & mutatur in sanguinem. Est enim iecinoris substantia velut concretus sanguis.

Ex omni cibo humores omnes separari.

Vnde illud quoque intelligitur, nunquam omninò fieri posse, vt quodcumque cibi genus sumatur & quæcumque sit iecinoris temperatio totiusue corporis habitus, vnus aliquis duntaxat humor gignatur, sed semper & vbique quatuor existant. Quoniam nullum est alimenti aut chyli genus, quod non sit ex quatuor elementis tanquam diuersis substantijs concretum. Sed tum cibi qualitas, tum iecinoris aut corporis totius constitutio efficient, vt eorum humorum quispian copiosior gignatur, quàm cæteri. Sic enim ex ma-

teria diuersitate efficientisq. cause efficacia in alijs quoque rebus alijs scimus atque alios effectus prouenire.

Ita intelligas id, quod sepè apud Medicos legis, sanguinem fieri ex mediocri temperatòq. calore, bilem ex immodico, pituitam planè ex tenui. Nò enim credendam est, singulos hosce humores ab eiusmodi caloribus proficisci. Sed cum maximè humorem in illis corporibus abundare, in quibus is calor fuerit. Alioqui cum in animantibus singulis non nisi vnus calor contineatur, non nisi vnus inesset humor. Eodèque modo accipias illud, quosdam esse cibos pituitosos, alios biliosos, alios alterius succi fœcundos. Vt non de solitario, sed de excedenti copiosiorique humore dicatur.

DE PITUITOSI HUMORIS, qualitatibus & sede.

CAPVT V.

Ite est in corporibus nostris humorum ortus. Quæ autem distinctio sit, ex accidentibus & qualitatibus, atque ex operationibus & effectibus, vt in cæteris ferè, inuestigandum est.

Si qualitates, tum innatas & insitas, tum influentes & aduentitias spectes; nec tam singulos per se consideres, quàm vt in animantium corporibus continentur: omnes sanè calidi sunt, quemadmodum & partes corporis omnes; vel ea, quæ maximè terreæ & frigidæ censentur, vt ossa; nerui; cerebrum. Quod tum ex tactu constat; tum ex eo, quod omnes actione caloris perfecti sunt; & sanguis præsertim caloris eiusdem subiectum est & fomentum. Hoc intellectu dictum fuisse arbitror in 4. lib. de Morbis, ab Hippocrate, bilem, pituitam, & sanguinem calidissimos esse humores, atque ex illis oriri febres: nimirum calidos quidem appellauit influente, calore, & vt in animato & calido corpore cõtinentur; aut ab exteriori causa magis calefcunt: calidissimos autem, atræ bilis comparatur quæ minorè calorem habet. Potissimum verò pituitam falsam intellexit; à qua febres ardentes nasci docuit in lib. de acutis morbis. Caloris enim præter naturam particeps est, ea scilicet; quæ naturalis est, putrescente.

Alioqui proprijs duntaxat & insitis, qualitatibus, etsi eam non esse valde frigidam, sed sanguinis flauæque bilis comparatione frigidam appellari, tradidit Auicenna in prima sen. primi canonis doctrina quarta cap. 1. & ante illum Prodigus in opere de hominis natura, vt in 2. de naturalibus facultatibus libro scribit Galenus, id, quod vltimè & veluti supra modum in succis coctum est, φλέγμα nominari prodidit, à verbo πέρλεξαι, quod vitum esse significat. Frigidissimam tamen sua natura, humidam & viscosam eam esse manifestum est: neque Galeno iudice secus dicit quisquam, qui mentis compos sit; & in libro de hominis natura confirmat Hippocrates. Quoniam aquea prorsus est, & hyeme præsertim, frigidum & humido tempore, in corporibus nostris abundat. Tunc enim pituitosissima & spuimus & emungimus. Et tum calore alba est saporèque insipida, ob frigus & humorem nimum núnusque coctum.